

15. Кліяненко Б.Т. Визначення поняття і економічної сутності інновацій в умовах сталого розвитку: методологічний аспект / Б.Т. Кліяненко, О.П. Осика // Економіка та право. 2004. № 1(8). С. 61–64.
16. Амоша О.І. Інновації у виробництві / О.І. Амоша. – К.: Наукова думка, 2002. 192 с.

ИССЛЕДОВАНИЕ СУЩНОСТИ БАЗОВЫХ КАТЕГОРИЙ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

Аннотация. В статье исследованы подходы к определению категорий «инновации» и «инновационная деятельность». Определены ключевые признаки понятия «инновации» и уточнена сущность понятия «инновационная деятельность предприятия». Дана характеристика процесса преобразования «потенциальных» инноваций в «реальные» инновации.

Ключевые слова: инновации, инновационная деятельность, предприятие, производство, потенциал.

RESEARCH OF ESSENCE OF BASIC CATEGORIES OF INNOVATIVE ACTIVITY OF THE ENTERPRISE

Summary. In work approaches to determination of categories "innovations" and "innovative activity" are investigated. Key signs of the concept "innovations" are defined and the essence of the concept "innovative activity of the enterprise" is specified. The characteristic of process of transformation of "potential" innovations to "real" innovations is given.

Key words: innovations, innovative activity, enterprise, production, potential.

УДК 339.5

Мартинова Л. В.

*старший викладач кафедри господарського права
Східноукраїнського національного університету
імені Володимира Даля*

Martynova L. V.

*Senior lecturer of the department of commercial law
Volodymyr Dahl East Ukrainian National University*

КОМПЛЕКСНА ОЦІНКА РИЗИКІВ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ЗЕРНОПРОДУКТОВОГО ПІДКОМПЛЕКСУ АПК

Анотація. У статті досліджено підходи до комплексного оцінювання ризиків господарської діяльності підприємств зернопродуктового підкомплексу АПК. Обґрунтовано ключові індикатори оцінки ризику господарської діяльності підприємств зернопродуктового підкомплексу АПК. Розроблено показник зонального ризику коливань врожайності зернових культур.

Ключові слова: ризик, комплексна оцінка, врожайність зернових культур, зональний ризик, зернопродуктовий підкомплекс, рентабельність.

Вступ та постановка проблеми. Багатосторонній та складний характер системи ризиків, які супроводжують господарську діяльність підприємств агропромислового сектору, потребує використання відповідного інструментарію їх ідентифікації та оцінювання, що враховує потреби формування найбільш повної та релевантної інформації для прийняття управлінських рішень. В цьому аспекті особливої актуальності набуває розроблення адекватних сучасним економічним вимогам підходів до комплексного оцінювання ризиків господарської діяльності підприємств агропромислового комплексу, стратегічною складовою якого виступає зерновий підкомплекс, зокрема зернопродуктова галузь.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню особливостей управління ризиками підприємств АПК України присвячені роботи таких дослідників, як, зокрема, В.В. Чепурко, В.Г. Андрійчук, В.В. Вітлінський, С.М. Васін, В.К. Збарський, С.І. Наконечний. Однак, незважаючи на широке коло досліджень у цій сфері, досі не визначено єдиний механізм формування аналітично-

го інструментарію забезпечення управління ризиками на підприємствах АПК, що враховує особливості зернопродуктового комплексу. Це обумовлює актуальність дослідження підходів до комплексного оцінювання ризиків на підприємствах зернопродуктового підкомплексу АПК.

Метою роботи є розробка підходів до комплексного оцінювання ризиків господарської діяльності підприємств зернопродуктового підкомплексу АПК.

Результати дослідження. Виявлення, систематизація та оцінювання ризиків господарської діяльності є основою розроблення ефективних управлінських рішень в умовах ризику, а використання аналітичних методів у процесі управління ризиками забезпечує формування інформації більш високого рівня, а саме аналітичної інформації, що забезпечує зниження рівня невизначеності перебігу економічних процесів та, відповідно, зниження рівня впливу ризику на господарську діяльність зернопереробного підприємства.

Ідентифікація ризиків характеризує виявлення властивостей невизначеності розвитку економічних процесів в майбутньому та, відповідно, можливість альтернативнос-

ті результатів окремих господарських ситуацій і господарської діяльності підприємства загалом, що характеризує вірогідність отримання позитивних та негативних дій підприємства наслідків прийняття управлінських рішень.

Загальний вектор ризику підприємства формується під впливом сукупності факторів ризику зовнішнього середовища господарювання та внутрішніх факторів ризику підприємства. Відповідно до мети дослідження в процесі комплексного оцінювання ризику господарської діяльності необхідно виявити джерела формування факторів ризику та встановити, які фактори ризику домінують, а які є несуттєвими.

Вплив зовнішнього середовища з позицій формування факторів ризику господарської діяльності суб'єкта господарювання зернопродуктового підкомплексу можна структурувати за такими основними рівнями, як ризик країни, ризик галузі, ризик регіону та ризик мікросередовища господарювання. При цьому зовнішні ризики переважно є незалежними від впливу підприємства, а внутрішні, обумовлені особливостями господарської діяльності підприємства, є більш керованими.

Комплексна оцінка ризику господарської діяльності підприємств зернопродуктового підкомплексу потребує пошуку інструментів виміру ступеня впливу факторів ризику за окремими рівнями та консолідації отриманих даних з метою формування цілісного уявлення про наявні загрози порушення стабільності діяльності підприємства, причини їх виникнення та взаємозв'язок.

На думку О.Ю. Арсененко, під ризиками країни слід розуміти умови ведення бізнесу (у сфері інвестування, торгівлі, виробничої кооперації) в конкретній державі, що впливають на рівень його прибутковості, обумовлені об'єктивними відмінностями в політичній ситуації, нормативно-правовому регулюванні, соціально-економічному положенні [1, с. 18].

Сьогодні інструментарій оцінки ризику країн забезпечується міжнародними аналітичними центрами, серед найбільш поширених міжнародних рейтингів, що надають оцінку ризику країн, можна виокремити "Economist Intelligence Unit" [2], "Moody's Investor Service" [3], "Standart & Poor's Ratings Group (S&P)" [4].

Аналіз динаміки оцінок ризику країни для України свідчить про послідовне зниження кредитного рейтингу України протягом останніх років і, як наслідок, підвищення рівня процентних ставок за кредитами.

В четвертому випуску Звіту про фінансову стабільність України, оприлюдненому Національним банком України, відзначається відносна стабілізація індексу фінансового стресу, при цьому найбільша увага приділяється банківським ризикам [5].

Міжнародне рейтингове агентство "S&P Global Rating" оцінює банківську систему України як високоризикову за методологією оцінки галузевих та країнових ризиків банківського сектору (Banking Industry Country Risk Assessment, BICRA). Як свідчить звіт "S&P Global Rating", ризик української банківської системи залишається одним з найвищих у світі, що відображене в її оцінці на рівні 10 (країни з найбільшими ризиками) [6].

На початку 2014 року міжнародні рейтингові агентства разом зі зниженням кредитного рейтингу присвоїли Україні негативний прогноз довгострокового розвитку. Згідно з даними ведучих рейтингових агентств "Moody's", "Standard & Poor's" облігації влади України відносилися до категорії «низької якості та дуже високого кредитного ризику» [7; 8]. Міжнародне рейтингове агентство "Fitch Ratings" називало стан української економіки переддефолтним [9].

У 2017 році, згідно з даними рейтингового агентства "Moody's", спостерігається незначне покращення рейтингу України в межах категорії Саа «Боргові зобов'язання дуже низької якості та дуже високого кредитного ризику» із Саа3 до Саа2. При цьому український суверенний рейтинг від рейтингових агентств "Fitch" та "S&P" з весни 2017 року знаходиться в категорії В [5].

Вищенаведене свідчить про надто високий ризик країни, що є характерним для України останнім часом. Не останню роль у підтриманні низького кредитного рейтингу України відіграють політична нестабільність та невдара до національної валюти.

Як зазначає А.Ю. Арсененко, високий рівень ризиків країни обумовлює низьку активність іноземних економічних суб'єктів на вітчизняному ринку (особливо в інвестиційній діяльності та виробничій кооперації), що негативно відображається на економічних показниках розвитку держави [1, с. 29].

Особливістю ризику зернопродуктового підкомплексу є високий рівень залежності від сфери виробництва зерна, стан якої перебуває під суттєвим впливом слабо прогнозованої динаміки природно-кліматичних чинників. В цьому аспекті важливим завданням є дослідження ризику коливань врожайності зернових культур в Україні на основі аналізу динаміки врожайності протягом ретроспективного періоду.

Відповідно до найбільш поширеної наукової позиції базовою мірою ризику вважають середньоквадратичне відхилення. У зв'язку з тим, що ризик обумовлений недетермінованістю результату рішення, чим менше розкид (дисперсія) результату рішення, тим більше воно передбачуване, тобто менше ризик [10, с. 10].

Розрахунок середньоквадратичного відхилення здійснюється за формулою (1) [11, с. 106]:

$$\sigma = \sqrt{\sum_{i=1}^n (R_i - \bar{R})^2 \times P_i}, \quad (1)$$

де, відповідно до мети оцінки ризику коливань врожайності зернових культур, σ – середньоквадратичне відхилення, R_i – конкретне значення врожайності зернових в центнерах на гектар посівної площі, \bar{R} – середня очікувана врожайність зернових, P_i – частота отримання окремих варіантів врожайності, n – кількість спостережень.

Розрахунок середньоквадратичного відхилення врожайності зернових культур загалом по Україні за період з 1995 по 2016 роки наведено в табл. 1.

Як бачимо з табл. 1, середньоквадратичне відхилення врожайності зернових культур загалом по Україні за період з 1995 по 2016 роки складає 7,259. Аналогічним чином можна зробити розрахунок середньоквадратичного відхилення врожайності зернових культур по областях України.

Для оцінювання рівня ризику коливань врожайності зернових по областях України пропонуємо використовувати показник зонального ризику коливань врожайності зернових $K_{z.p.}$, який розраховується як співвідношення показників середньоквадратичного відхилення врожайності зернових культур загалом по Україні та по областях України (2):

$$K_{z.p.} = \sigma_o / \sigma_y, \quad (2)$$

де σ_o – середньоквадратичне відхилення врожайності зернових культур по областях України; σ_y – середньоквадратичне відхилення врожайності зернових культур загалом по Україні.

Для класифікації областей України за рівнем зонального ризику коливань врожайності зернових, на нашу думку, необхідно здійснити розподіл областей України за трьома зонами ризику: зона високого ризику ($K_{z.p.} \geq 1,65$), зона середнього ризику ($0,9 \leq K_{z.p.} < 1,65$) та зона низького ризику ($K_{z.p.} < 0,9$).

Розрахунок середньоквадратичного відхилення врожайності зернових загалом по Україні в 1995–2015 роках

Роки	Врож. зерн. R_i , ц/га	Сер. оч. врож. зерн. \bar{R} , ц/га	$[R_i - \bar{R}]$	$[R_i - \bar{R}]^2$	P_i	$[R_i - \bar{R}]^2 \times P_i$	$\sqrt{\sum_{i=1}^n (R_i - \bar{R})^2 \times P_i}$
1995	24,3	28,70	4,40	19,36	0,045	0,880	–
1996	19,6	28,70	9,10	82,81	0,045	3,764	–
1997	24,5	28,70	4,20	17,64	0,045	0,802	–
1998	20,8	28,70	7,90	62,41	0,045	2,837	–
1999	19,7	28,70	9,00	81,00	0,045	3,682	–
2000	19,4	28,70	9,30	86,49	0,045	3,931	–
2001	27,1	28,70	1,60	2,56	0,045	0,116	–
2002	27,3	28,70	1,40	1,96	0,045	0,089	–
2003	18,2	28,70	10,50	110,25	0,045	5,011	–
2004	28,3	28,70	0,40	0,16	0,045	0,007	–
2005	26	28,70	2,70	7,29	0,045	0,331	–
2006	24,1	28,70	4,60	21,16	0,045	0,962	–
2007	21,8	28,70	6,90	47,61	0,045	2,164	–
2008	34,6	28,70	5,90	34,81	0,045	1,582	–
2009	29,8	28,70	1,10	1,21	0,045	0,055	–
2010	26,9	28,70	1,80	3,24	0,045	0,147	–
2011	37	28,70	8,30	68,89	0,045	3,131	–
2012	31,2	28,70	2,50	6,25	0,045	0,284	–
2013	39,9	28,70	11,20	125,44	0,045	5,702	–
2014	43,7	28,70	15,00	225,00	0,045	10,227	–
2015	41,1	28,70	12,40	153,76	0,045	6,989	–
2016	46,1	28,70	17,40	302,76	0,045	13,762	–
Загалом	28,70				1,000	52,695	7,259

Результати розрахунку $K_{z.p.}$ по областях України за період з 1995 по 2016 роки з групуванням відповідно до рівня зонального ризику коливань врожайності зернових культур наведено в табл. 2. Як бачимо з табл. 2, кожна група включає вісім областей України, значення коефіцієнтів зонального ризику коливань врожайності зернових культур для яких перебувають у зазначених вище інтервалах. Найбільше значення коефіцієнта зонального ризику коливань врожайності зернових культур характерне для Сумської області та дорівнює 2,010. Найменше значення коефіцієнта зонального ризику коливань врожайності зернових культур спостерігається у Закарпатській області та дорівнює 0,614.

Для аналізування взаємозв'язку показників середньої врожайності зернових культур по областях України та коефіцієнтів зонального ризику коливань врожайності зернових культур в межах аналізованого періоду (1995–2016 роки) розраховуємо лінійний коефіцієнт кореляції (3):

$$r = \frac{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})(y_i - \bar{y})}{n} \quad (3)$$

де r – лінійний коефіцієнт кореляції, x_i – показник середньої врожайності зернових культур i -ї області України, \bar{x} – показник середньої врожайності зернових культур по Україні, y_i – коефіцієнт зонального ризику коливань врожайності зернових культур i -ї області України, \bar{y} – середнє значення зонального ризику коливань врожайності зернових культур загалом по Україні (дорівнює одиниці).

В процесі розрахунку лінійного коефіцієнта кореляції показників врожайності зернових культур по областях України та коефіцієнтів зонального ризику коливань врожайності зернових культур отримано значення коефіцієнта кореляції: $r = 0,621$. Відповідно до шкали Чеддока отримане значення коефіцієнта кореляції свідчить про помітну тісноту зв'язку між показниками врожайності зернових культур по областях України та коефіцієнтів зонального ризику коливань врожайності зернових культур.

Перевірка значимості коефіцієнта кореляції показників врожайності зернових культур по областях України та коефіцієнтів зонального ризику коливань врожайності зернових культур на основі використання t -критерію Стьюдента дає можливість вважати лінійний коефіцієнт кореляції, що характеризує взаємозв'язок показників врожайності зернових культур по областях України та коефіцієнтів зонального ризику коливань врожайності зернових культур, $r = 3,549$ значимим.

Ризик мікросередовища господарювання характеризує ризики, обумовлені взаємодією підприємства з контрагентами, постачальниками, споживачами тощо. Важливим індикатором під час оцінювання ризиків мікросередовища є стан дебіторської та кредиторської заборгованості підприємства. Порушення платіжної дисципліни є фактором ризику, здатним створити значний негативний вплив на фінансово-господарську діяльність підприємства.

Дебіторська заборгованість пов'язана з порушенням строків оплати за відвантажену продукцію (товари), виконані роботи і надані послуги; за розрахунками з бюджетом або з працівниками підприємства. Дебіторська заборгова-

Розрахунок Кз.р. по областях України за 1995–2016 роки

Зони ризику	Назва області	Середньоквадратичне відхилення врожайності зернових культур по областях України (σ_x)	Середньоквадратичне відхилення врожайності зернових культур загалом по Україні (σ_y)	Коефіцієнт зонального ризику ($K_{з.р.}$)
Зона високого ризику	Сумська	14,588	7,259	2,010
	Чернігівська	13,354	7,259	1,840
	Черкаська	13,206	7,259	1,819
	Полтавська	12,963	7,259	1,786
	Вінницька	12,927	7,259	1,781
	Хмельницька	12,592	7,259	1,735
	Житомирська	12,116	7,259	1,669
	Київська	11,980	7,259	1,650
Зона середнього ризику	Тернопільська	11,634	7,259	1,603
	Рівненська	9,597	7,259	1,322
	Івано-Франківська	9,436	7,259	1,300
	Кіровоградська	8,903	7,259	1,226
	Львівська	8,836	7,259	1,217
	Харківська	8,766	7,259	1,208
	Чернівецька	8,469	7,259	1,167
	Волинська	6,542	7,259	0,901
Зона низького ризику	Херсонська	6,249	7,259	0,861
	Луганська	6,241	7,259	0,860
	Одеська	6,191	7,259	0,853
	Миколаївська	6,089	7,259	0,839
	Дніпропетровська	5,865	7,259	0,808
	Донецька	5,241	7,259	0,722
	Запорізька	5,192	7,259	0,715
	Закарпатська	4,454	7,259	0,614

ність призводить до виведення з обігу частини оборотних коштів на невизначений час [12, с. 54]. Кредиторська заборгованість характеризує залучення в обіг підприємства додаткових коштів, які належать іншим суб'єктам господарювання. Формування надмірної кредиторської заборгованості може призвести до застосування до підприємства штрафних санкцій, порушення ділових зв'язків та негативно вплинути на діловий імідж підприємства.

При цьому як дебіторська, так і кредиторська заборгованість має ознаки безвідсоткового кредиту, а витрати чи вигоди, пов'язані з її формуванням, можна оцінити на основі розрахунку відсотків, які б могли бути отримані в результаті розміщення виведених з обігу коштів на депозитних рахунках.

Аналіз динаміки дебіторської та кредиторської заборгованості на прикладі підприємств зернопродуктового підкомплексу Луганської області ПрАТ «Агротон», ПАТ «Старобільський елеватор» та ТОВ «КХП «Айдар-Борошно» за період з 2012 по 2016 роки наведено в табл. 3.

Результати аналізу даних табл. 3 свідчать про поступове зростання обсягів дебіторської та кредиторської заборгованості та тенденції переважання обсягів кредиторської заборгованості над обсягами дебіторської заборгованості на аналізованих підприємствах, за винятком виявленої ситуації відволікання власних коштів з обігу, що є характерним для ТОВ «КХП «Айдар-Борошно» в період з 2015 по

2016 роки, коли дебіторська заборгованість значно перевищує обсяги кредиторської заборгованості підприємства.

Важливим узагальнюючим показником, що характеризує результати фінансово-господарської діяльності будь-якого підприємства, виступає прибуток. Кількісна оцінка динаміки коливань прибутку підприємства зернопродуктового підкомплексу виступає важливим індикатором оцінки ризику зменшення ефективності діяльності підприємства.

З урахуванням того, що прибуток зернопереробного підприємства формується під впливом численних факторів ризику, його динаміка відображає не тільки коливання ефективності діяльності підприємства, але й динаміку змін впливу внутрішніх факторів ризику на господарську діяльність зернопереробного підприємства.

З метою використання як індикатора внутрішнього ризику господарської діяльності зробимо розрахунок середньоквадратичного відхилення чистого прибутку підприємств зернопродуктового підкомплексу Луганської області ПрАТ «Агротон», ПАТ «Старобільський елеватор» та ТОВ «КХП «Айдар-Борошно» за період з 2012 по 2016 роки.

Через відмінності в масштабах діяльності аналізованих підприємств зіставлення значень показників середньоквадратичного відхилення з метою порівняння рівня ризику представлених підприємств є ускладненим. Вирішення цього завдання на практиці потребує використання коефіцієнта варіації.

Аналіз динаміки дебіторської та кредиторської заборгованості підприємств зернопродуктового підкомплексу Луганської області
 ПрАТ «Агротон», ПАТ «Старобільський елеватор» та ТОВ «КХП «Айдар-Борошно» за період з 2012 по 2016 роки

Показники, тис. грн.	Динаміка показників за роками					Аналіз приросту показників за періодами (тис. грн. в абсолютному виразі, частки одиниці у відносному виразі)							
	2012	2013	2014	2015	2016	2013/2012 роки		2014/2013 роки		2015/2014 роки		2016/2015 роки	
						абс.	відн.	абс.	відн.	абс.	відн.	абс.	відн.
ПрАТ «Агротон»													
Сума дебіторської заборгованості	25 133	33 729	37 440	30 879	48 124	8 596	1,34	3 711	1,11	-6 561	0,82	17 245	1,56
Сума кредиторської заборгованості	41 968	51 689	43 160	58 957	60 411	9 721	1,23	-8 529	0,83	15 797	1,37	1 454	1,02
Дебіт заб. – кред. заб.	-16 835	-17 960	-5 720	-28 078	-12 287	-1 125	1,07	12 240	0,32	-22 358	4,91	15 791	0,44
Дебіт заб./кред. заб.	0,60	0,65	0,87	0,52	0,80	0,05	1,09	0,21	1,33	-0,34	0,60	0,27	1,52
ПАТ «Старобільський елеватор»													
Сума дебіторської заборгованості	10 872	10 737	9 139	30 306	22 072	-135	0,99	-1 598	0,85	21 167	3,32	-8 234	0,73
Сума кредиторської заборгованості	11 334	10 869	12 166	27 510	23 264	-465	0,96	1 297	1,12	15 344	2,26	-4 246	0,85
Дебіт заб. – кред. заб.	-462	-132	-3 027	2 796	-1 192	330	0,29	-2 895	22,93	5 823	-0,92	-3 988	-0,43
Дебіт заб./кред. заб.	0,96	0,99	0,75	1,10	0,95	0,03	1,03	-0,24	0,76	0,35	1,47	-0,15	0,86
ТОВ «КХП «Айдар-Борошно»													
Сума дебіторської заборгованості	234	2 292	4 497	5 157	8 173	2 058	9,80	2 205	1,96	660	1,15	3 016	1,58
Сума кредиторської заборгованості	537	4 960	4 487	940	1 532	4 423	9,23	-473	0,90	-3 547	0,21	592	1,63
Дебіт заб. – кред. заб.	-303	-2 668	10	4 217	6 641	-2 365	8,79	2 678	0,00	4 207	435	2 424	1,57
Дебіт заб./кред. заб.	0,44	0,46	1,00	5,49	5,34	0,03	1,06	0,54	2,17	4,48	5,47	-0,15	0,97

Результати розрахунку середньоквадратичного відхилення та коефіцієнта варіації для порівняння оцінок рівня ризику зниження чистого прибутку для підприємств зернопродуктового підкомплексу Луганської області ПрАТ «Агротон», ПАТ «Старобільський елеватор» та ТОВ «КХП «Айдар-Борошно» наведено в табл. 4.

Як бачимо з розрахунку коефіцієнта варіації, наведеного в табл. 4, найбільший рівень ризику зниження прибутковості притаманний підприємству ТОВ «КХП «Айдар-Борошно», а найменший, відповідно, – підприємству ПрАТ «Агротон».

Характеризуючи прибуток як ключовий показник, що визначає результати фінансово-господарської діяльності підприємства, відзначаємо, що він не дає можливості повною мірою оцінити ефективність функціонування підприємства та виступити повноцінним індикатором ризику зниження ефективності діяльності підприємства, тому аналіз динаміки чистого прибутку слід доповнити оцінкою динаміки показників рентабельності господарської діяльності підприємства.

Розрахунок середньоквадратичного відхилення та коефіцієнтів варіації показників рентабельності власного капіталу та рентабельності продажів для підприємств зернопродуктового підкомплексу Луганської області ПрАТ «Агротон», ПАТ «Старобільський елеватор» та ТОВ «КХП «Айдар-Борошно» за період з 2012 по 2016 роки наведено в табл. 5.

Аналіз даних табл. 5 дає змогу отримати комплексне уявлення про стан та рівень коливання показників рентабельності аналізованих підприємств та зіставити дані щодо рентабельності підприємств, що відрізняються за масштабами діяльності, за допомогою використання коефіцієнта варіації.

Як бачимо з табл. 5, найбільший рівень ризику, обумовлений впливом факторів коливань ефективності діяльності підприємства, серед аналізованих підприємств

притаманний підприємству ТОВ «КХП «Айдар-Борошно», коефіцієнт варіації для якого, розрахований за динамікою показника рентабельності власного капіталу, має від'ємне значення і сягає -1,5626, а за коефіцієнтом рентабельності продажів складає -1,7576. Найменший рівень ризику, обумовлений факторами коливань ефективності діяльності підприємства, характеризує діяльність підприємства ПрАТ «Агротон» і складає за динамікою показника рентабельності власного капіталу 0,3027, а за динамікою показника рентабельності продажів – 0,3865.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, з метою формування підходів до комплексного оцінювання ризиків господарської діяльності підприємств зернопродуктового підкомплексу визначено ключові фактори ризику, обґрунтовано індикатори, що дають змогу оцінити та інтерпретувати вплив окремих факторів ризику на загальний рівень ризику господарської діяльності підприємств.

На основі проведеного дослідження надано загальну характеристику комплексу ризиків, притаманних підприємствам зернопродуктового підкомплексу АПК України, а також отримано такі висновки:

– негативний вплив на розвиток підприємств зернопродуктового підкомплексу та економіки України загалом, загальне підвищення рівня зовнішніх ризиків діяльності підприємств обумовлюють фактори політичної, соціальної та економічної нестабільності, що знаходить своє відображення в низькому кредитному рейтингу України та, відповідно, у підвищеному рівні ризику країни;

– особливістю формування ризиків господарської діяльності підприємств зернового підкомплексу в Україні є вплив слабо прогнозованих природно-кліматичних факторів, відносний вимір яких може бути отримано на основі розрахунку середньоквадратичного відхилення врожайності зернових культур в динаміці за попередні періоди; при цьому слід назвати підвищений рівень ризику виробництва зернових культур в Луганській області порівняно

Таблиця 4

Розрахунок середньоквадратичного відхилення та коефіцієнтів варіації показників чистого прибутку для підприємств ПрАТ «Агротон», ПАТ «Старобільський елеватор» та ТОВ «КХП «Айдар-Борошно» на основі даних за період з 2012 по 2016 роки

Підприємство	Середньоквадратичне відхилення, тис. грн.	Середній очікуваний прибуток, тис. грн.	Коефіцієнт варіації
ПрАТ «Агротон»	1 902,13	5 510,6	0,345
ПАТ «Старобільський елеватор»	1 092,75	2 176	0,502
ТОВ «КХП «Айдар-Борошно»	502,605	-269,14	-1,867

Таблиця 5

Розрахунок середньоквадратичного відхилення та коефіцієнтів варіації показників рентабельності власного капіталу та рентабельності продажів для підприємств ПрАТ «Агротон», ПАТ «Старобільський елеватор» та ТОВ «КХП «Айдар-Борошно» на основі даних за період з 2012 по 2016 роки

Підприємство	Середньоквадратичне відхилення показника рентабельності	Середній очікуваний рівень рентабельності	Коефіцієнт варіації показників рентабельності
Рентабельність власного капіталу			
ПрАТ «Агротон»	3,92	12,95	0,3027
ПАТ «Старобільський елеватор»	1,8	3,37	0,5341
ТОВ «КХП «Айдар-Борошно»	92,82	-59,4	-1,5626
Рентабельність продажів			
ПрАТ «Агротон»	1,09	2,82	0,3865
ПАТ «Старобільський елеватор»	2,2	3,63	0,6060
ТОВ «КХП «Айдар-Борошно»	14,94	-8,5	-1,7576

із середніми даними щодо врожайності зернових культур загалом по Україні;

– оцінка ризиків, пов'язаних із впливом мікросередовища господарювання зернопереробних підприємств, обумовлюється переважно дотриманням господарської дисципліни контрагентами, постачальниками та споживачами продукції підприємства; важливими індикаторами при цьому виступають стан та динаміка дебіторської та кредиторської заборгованості підприємства;

– базовими індикаторами, що характеризують вплив широкого кола зовнішніх та внутрішніх факторів ризику, виступають показники чистого прибутку та рентабельності; на

основі аналізу динаміки та розрахунку середньоквадратичного відхилення за показниками чистого прибутку та рентабельності аналізованих підприємств зернопродуктового підкомплексу Луганської області визначено тенденції коливань чистого прибутку та рентабельності господарської діяльності підприємств, проведено оцінювання ризиків зменшення ефективності діяльності аналізованих підприємств.

Подальші дослідження можуть бути спрямовані на формування механізму вибору стратегії управління ризиком підприємства зернопродуктового підкомплексу на основі розрахункових даних комплексної оцінки ризику підприємств зернопродуктового підкомплексу АПК.

Список використаних джерел:

1. Арсененко А.Ю. Индикаторы страновых рисков Украины как фактор активизации внешнеэкономической деятельности. Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Экономика и управление». 2009. Т. 22(61). № 2. С. 17–31.
2. The official site of the Economist intelligence unit. URL: <http://www.eiu.com/home.aspx>.
3. The official site of the International rating agency “Moody’s Investors Service”. URL: <https://www.moody.com>.
4. The official site of the International rating agency “Standard & Poor’s Financial Services LLC”. URL: <https://www.standardandpoors.com>.
5. Процент и рейтинги для власти / Офіційний сайт інформаційного телеканалу “Newsone”. URL: <https://newsone.ua/news/politics/procenty-i-rejtingi-dlya-pravitelstva.html>.
6. Україна потрапила в топ-10 країн з найвищими ризиками в банківській сфері (інфографіка). Finance.ua. 2017. URL: <https://news.finance.ua/ua/news/-/395091/ukrayina-potrapiya-v-top-10-krayin-z-najvyshhymu-gyzykamy-v-bankivskij-systemi-infografika>.
7. МРА по команде начали снижать суверенный рейтинг Украины. Информационно-аналитический портал «Империya». URL: <http://imperiya.by/news.html?id=125057>.
8. “Standard & Poor’s” значительно понизило кредитный рейтинг Украины. Новини фінансів в Україні. URL: <http://news.finance.ua/ru/~1/0/all/2014/01/29/317850>.
9. “Fitch” понизило кредитный рейтинг Украины до преддефолтного. Офіційний сайт Інформаційного агентства РБК. URL: <http://top.rbc.ru/economics/08/02/2014/904085.shtml>.
10. Киселева И.А. Моделирование рисков ситуаций: учеб.-практ. пособ. Москва: МЭСИ, 2007. 102 с.
11. Бланк И.А. Управление финансовыми рисками: учеб. курс. Киев: Ника-Центр, 2006. 448 с.
12. Поддєрьогін А.М., Білик М.Д., Буряк Л.Д. та ін. Фінанси підприємств: підручник / кер. кол. авт. і наук. ред. А.М. Поддєрьогін. 5-ге вид., перероб. та доп. Київ: КНЕУ, 2004. 546 с.

КОМПЛЕКСНАЯ ОЦЕНКА РИСКОВ ХОЗЯЙСТВЕННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ ЗЕРНОПРОДУКТОВОГО ПОДКОМПЛЕКСА АПК

Аннотация. В статье исследованы подходы к комплексному оцениванию рисков хозяйственной деятельности предприятий зернопродуктового подкомплекса АПК. Обоснованы ключевые индикаторы оценки риска хозяйственной деятельности предприятий зернопродуктового подкомплекса АПК. Разработан показатель зонального риска колебаний урожайности зерновых культур.

Ключевые слова: риск, комплексная оценка, урожайность зерновых культур, зональный риск, зернопродуктовый подкомплекс, рентабельность.

COMPLEX ASSESSMENT OF RISKS OF ECONOMIC ACTIVITY OF ENTERPRISES OF THE GRAIN PRODUCT SUB COMPLEX OF THE AGRO INDUSTRIAL COMPLEX

Summary. In the article approaches to complex assessment of risks of economic activity of the enterprises of a grain sub complex of agrarian and industrial complex are investigated. Key indicators of assessment of risk of economic activity of the enterprises of a grain sub complex of agrarian and industrial complex are proved. The indicator of zone risk of fluctuations of productivity of grain crops is developed.

Key words: risk, complex assessment, productivity of grain crops, zone risk, grain sub complex, profitability.